

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Prognose van het voorzieningengebruik in 2040

de Beer, P.; de Jong, E.

Publication date

2016

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de Beer, P., & de Jong, E. (2016). *Prognose van het voorzieningengebruik in 2040*. (AIAS Working Paper; No. 163). Amsterdam Institute for Advanced labour Studies, University of Amsterdam. <http://www.uva-aias.net/nl/working-papers/aias/2016/prognose-van-het-voorzieningengebruik-in-2040>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UNIVERSITY OF AMSTERDAM

Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies

Prognose van het voorzieningengebruik in 2040

Paul de Beer & Eelco de Jong

WP 163
Maart 2016

AIAS

Working Paper Serie

AIAS works!

Rebalancing labour between market and regulation

Maart 2016

© Paul de Beer, Eelco de Jong, Amsterdam

Contact: P.T.deBeer@uva.nl

Algemeen contact: aias@uva.nl

Bibliografische informatie

Beer, P.T. de, Jong, E. de (2016). Prognose van het voorzieningengebruik in 2040. Universiteit van Amsterdam, AIAS Working Paper 163.

Informatie mag worden geciteerd, mits de bron nauwkeurig is vermeld.

Reproductie voor eigen/intern gebruik is toegestaan.

Deze working paper kan worden gedownload op onze website www.uva-aias.net via het menu:

Publicaties/Working papers.

ISSN online: 2213-4980

ISSN print: 1570-3185

Prognose van het voorzieningengebruik in 2040

Paul de Beer & Eelco de Jong

Universiteit van Amsterdam
Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies

Inhoudsopgave

Hoofdpunten	5
Voorwoord	6
1. Inleiding	7
2. Basisscenario: het effect van de demografische ontwikkeling	10
3. Scenario 2: verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie	13
4. Scenario 3: constante in- en uitstroomkansen	18
5. Kanttekeningen	21
Literatuur	23

Hoofdpunten

Het effect van de demografische ontwikkeling en de verhoging van de AOW-leeftijd op het voorzieningengebruik door de beroepsbevolking in de komende 25 jaar zal beperkt zijn.

In een basisscenario, waarin alleen rekening wordt gehouden met de demografische ontwikkeling en niet met veranderingen in de arbeidsparticipatie en de verhoging van de AOW-leeftijd, zal de bevolking tot 65 jaar in 2040 ruim een kwart miljoen (16%) minder uitkeringen ontvangen dan in 2014. Deze daling zal overigens pas na 2025 inzetten en is een gevolg van het feit dat de omvangrijke babyboomgeneratie, die op oudere leeftijd relatief veel gebruik maakt van uitkeringen, dan geheel met pensioen is.

In een meer realistisch scenario wordt rekening gehouden met de verhoging van de AOW-leeftijd en veranderingen in de arbeidsdeelname. De AOW-leeftijd zal de komende jaren stapsgewijs worden verhoogd tot 67 jaar in 2021 en daarna worden gekoppeld aan de levensverwachting. Dit betekent dat de AOW-leeftijd in 2040 vermoedelijk 69 jaar en 3 maanden zal bedragen. Voor de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie wordt in dit scenario uitgegaan van een prognose van het CPB uit 2014. In deze prognose neemt de arbeidsdeelname van vrouwen in alle leeftijdscategorieën licht toe en stijgt de arbeidsdeelname van ouderen fors.

Door de verhoging van de AOW-leeftijd groeit zowel de bevolking onder de AOW-leeftijd als de totale werkzame bevolking nog tot 2022, maar daarna beginnen deze licht te dalen. Doordat ouderen een groter beroep doen op de WW en de WIA/WAO dan jongeren, stijgt het gebruik van deze uitkeringen aanvankelijk. Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen stijgt tot 2027 met 16% ten opzichte van 2014, maar neemt daarna weer af. In 2040 is het aantal van deze uitkeringen nog 11% hoger dan in 2014. Het aantal Wajong-uitkeringen neemt in dit scenario fors af, met 22% in 2040, terwijl het aantal bijstandsuitkeringen met 9% daalt. Het totale aantal uitkeringen zal in 2025 naar verwachting 9% lager liggen dan in 2014. Uitgedrukt in procenten van de bevolking tussen 15 jaar en de AOW-leeftijd daalt het aantal uitkeringen van 15,1% in 2014 naar 13,6% in 2040.

In een alternatief scenario wordt het aantal WIA- en WAO-uitkeringen berekend op basis van het saldo van de instroom in en de uitstroom uit deze regelingen. Dit blijkt nauwelijks invloed te hebben op de uitkomsten van de prognose.

De prognoses zijn gebaseerd op ongewijzigd beleid, waarbij de gevolgen van de laatste beleidswijzigingen, in het bijzonder de verkorting van de WW-duur en de invoering van de Participatiewet, nog niet zijn meegenomen omdat daarover nog geen cijfers beschikbaar zijn. Waarschijnlijk zullen deze recente wijzigingen leiden tot een kleiner beroep op de sociale zekerheid.

De conclusie kan dus luiden dat de demografische ontwikkeling en de verhoging van de AOW-leeftijd per saldo niet zullen leiden tot een groter gebruik van sociale voorzieningen door de bevolking onder de AOW-leeftijd.

Voorwoord

Pensioenuitvoerder APG heeft het AIAS gevraagd een verkenning uit te voeren van de arbeidsmarkt en het voorzieningengebruik tot het jaar 2040. Deze verkenning valt uiteen in twee delen. Het eerste deel behelst een essay over de belangrijkste te verwachten trends op de arbeidsmarkt in de periode 2015-2040 met speciale aandacht voor vergrijzing. Het tweede deel is een kwantitatieve analyse van het te verwachten gebruik van sociale zekerheidsvoorzieningen door de beroepsbevolking in de periode 2014-2040 onder invloed van de vergrijzing en de stijging van de effectieve pensioenleeftijd.

Dit AIAS working paper bevat de analyse van het voorzieningengebruik tot 2040. Het essay over de arbeidsmarktrends wordt in een afzonderlijk working paper gepubliceerd.

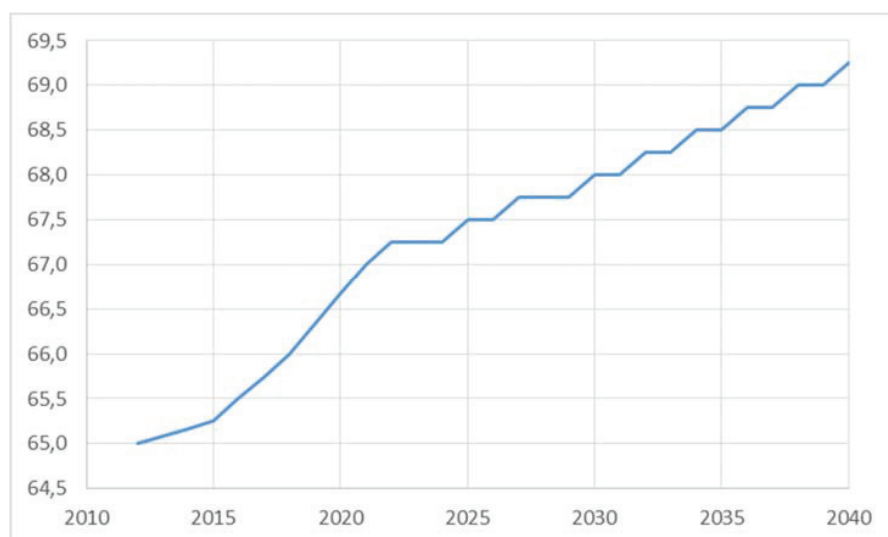
Wij willen APG, in het bijzonder Ted Bosman, graag bedanken voor de prettige samenwerking en de nuttige suggesties bij het uitvoeren van de verkenningen. De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt geheel bij de auteurs.

1. Inleiding

De vergrijzing van de (beroeps)bevolking roept veel vragen op over de gevolgen hiervan voor de toekomstige arbeidsmarkt. Er is de afgelopen jaren brede consensus ontstaan dat het wenselijk is dat ouderen langer doorwerken om de gevolgen van de vergrijzing te matigen. Als ouderen op hogere leeftijd met pensioen gaat heeft dit twee positieve effecten. Enerzijds groeit het aantal werkenden en daarmee het productieve draagvlak voor de economie en de financiële basis voor de financiering van de collectieve voorzieningen. Anderzijds betekent een hogere arbeidsdeelname dat minder personen een beroep hoeven te doen op een inkomensvervangende sociale uitkering. Zo snijdt het mes aan twee kanten en lijkt een verhoging van de effectieve pensioenleeftijd de meest doeltreffende weg om de gevolgen van de vergrijzing voor de houdbaarheid van de collectieve voorzieningen te beperken.

Het kabinet heeft daarom besloten om de AOW-leeftijd de komende jaren stapsgewijze te verhogen. In 2015 bedraagt de AOW-leeftijd 65 jaar en 3 maanden, in 2018 wordt ze 66 jaar en in 2021 zal ze verhoogd worden naar 67 jaar. Daarna wordt de AOW-leeftijd gekoppeld aan de levensverwachting. Het CBS (2014) heeft, op basis van de huidige prognoses, berekend wat hiervan naar verwachting de gevolgen zullen zijn voor de AOW-leeftijd in de verdere toekomst. Figuur 1 laat de verwachte AOW-leeftijd in de periode tot 2040 zien op basis van deze CBS-prognose. In 2030 wordt de AOW-leeftijd dan 68 jaar en in 2038 69 jaar. In 2040 zal de AOW-leeftijd naar verwachting 69 jaar en 3 maanden bedragen.

Figuur 1 AOW-leeftijd 2012-2040

Bron: CBS

Het doel van de verhoging van de AOW-leeftijd is uiteraard dat ouderen langer doorwerken en op latere leeftijd de arbeidsmarkt verlaten. Echter, ook in de tijd dat de AOW-leeftijd nog 65 jaar was, werkten maar weinig personen daadwerkelijk tot 65-jarige leeftijd door. Zo was de gemiddelde feitelijke uittreedleeftijd in 2012 62 jaar (De Beer 2015). De stijging van de AOW-leeftijd betekent dus niet automatisch dat ook iedereen tot de verhoogde AOW-leeftijd doorwerkt. Deels komt dit doordat werkenden er zelf voor kiezen om eerder te stoppen met werken en bijvoorbeeld gebruik

maken van de mogelijkheid om al voor de AOW-leeftijd een pensioenuitkering te ontvangen. Voor een ander deel zijn mensen niet in staat tot de AOW-leeftijd door te werken, bijvoorbeeld vanwege ziekte, arbeidsongeschiktheid of onvrijwillige werkloosheid. Als gevolg hiervan is het mogelijk dat de verhoging van de AOW-leeftijd (ook) gepaard gaat met een toename van het aantal niet-werkende personen onder de AOW-leeftijd, zelfs als ouderen gemiddeld langer doorwerken. Degenen die na hun 65^e verjaardag maar vóór het bereiken van de AOW-leeftijd onvrijwillig niet werken, zullen vaak een beroep (willen) doen op een compenserende sociale uitkering, bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschiktheidsuitkering of bijstandsuitkering. Terwijl het gebruik van de AOW per definitie afneemt als de AOW-leeftijd stijgt, is het dus mogelijk dat tegelijkertijd het beroep op andere uitkeringen toeneemt. Dit betekent dat de besparing op de uitgaven voor AOW-uitkeringen ten dele ongedaan wordt gemaakt door een groter beroep op andere uitkeringen. Hierbij is tevens van belang dat sommige van die andere uitkeringen, in het bijzonder WW- en WIA-uitkeringen, gerelateerd zijn aan het laatstverdiende loon en dus veelal hoger zijn dan de AOW-uitkering die een minimumuitkering is. Een persoon die in plaats van een AOW-uitkering een WW-uitkering ontvangt zal in veel gevallen dus een groter beslag leggen op de collectieve middelen.

Dit rapport onderzoekt in welke mate de verhoging van de AOW-leeftijd in samenhang met de vergrijzing van de (beroeps)bevolking in de periode 2015-2040 zal leiden tot een toename van het gebruik van inkomensvervangende voorzieningen anders dan de AOW. Uiteraard is het beroep dat in 2040 op sociale uitkeringen zal worden gedaan met grote onzekerheden omgeven. Om een prognose te kunnen maken van het voorzieningengebruik in 2040 moet dan ook een aantal belangrijke veronderstellingen worden gemaakt, waarvan het realiteitsgehalte betwistbaar is. De prognose moet dan ook eerder worden gezien als een verkenning van de mogelijke consequenties van de vergrijzing en de verhoging van de AOW-leeftijd dan als een werkelijke voorspelling van de situatie in 2040.

De werkwijze die we in dit rapport volgen is in essentie simpel. We veronderstellen dat het relatieve gebruik dat verschillende leeftijds- en geslachtsgroepen in 2014 van verschillende voorzieningen maakten, in de periode tot 2040 gelijk zal blijven. Vervolgens gaan we na wat de gevolgen zijn van de verandering in de omvang en de samenstelling van de werkzame bevolking tot aan de AOW-leeftijd als gevolg van de demografische ontwikkeling (vergrijzing) en van de verwachte stijging van de arbeidsdeelname in samenhang met de verhoging van de AOW-leeftijd. Hieruit volgt dan het geprognosticeerde voorzieningengebruik in 2040.

In deze vooruitberekeningen gaat het alleen om het aantal personen dat een sociale uitkering ontvangt. We houden geen rekening met de omvang of de hoogte van de uitkering. Zo telt een volledige arbeidsongeschiktheidsuitkering even zwaar als een gedeeltelijke uitkering, en een bijstandsuitkering even zwaar als een WW-uitkering. De cijfers bieden dus geen directe informatie over het uitkeringsvolume (uitgedrukt in volledige uitkeringsjaren) en de uitgaven aan sociale uitkeringen.

We bespreken hierna drie scenario's. In het basisscenario wordt uitsluitend het effect van de demografische ontwikkeling doorgerekend en wordt verondersteld dat de leeftijds- en geslachts-specifieke arbeidsdeelname gelijk blijft. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bevolkingsprognose

van het CBS uit 2014 (Van Duin en Stoeldraijer, 2014).¹ In dit scenario wordt dus geabstraheerd van de verhoging van de AOW-leeftijd en van andere factoren die de arbeidsdeelname beïnvloeden. Anders gezegd, het basisscenario laat het zuiver demografische effect op het voorzieningengebruik zien.

In het tweede scenario wordt verondersteld dat de arbeidsdeelname naar leeftijd en geslacht wel zal veranderen. Het gaat hierbij overigens niet alleen om het effect van een verhoging van de AOW-leeftijd op de arbeidsdeelname van ouderen. Er wordt ook rekening gehouden met de verwachte verdere stijging van de arbeidsdeelname van vrouwen. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van een recente prognose van het CPB van de arbeidsparticipatie tot 2060 (Euwals et al. 2014).

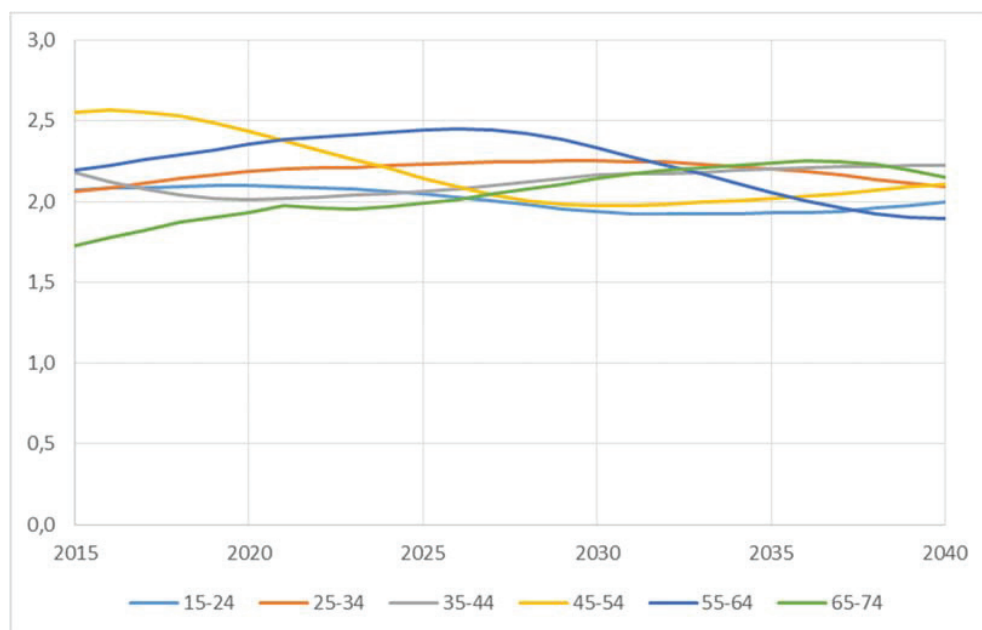
Het derde scenario behelst een gevoeligheidsanalyse, waarin wordt onderzocht of de uitkomsten veranderen als het gebruik van de WAO en WIA op een andere wijze wordt berekend. We sluiten af met een aantal kanttekeningen bij de uitgevoerde prognose.

1 Bij het afronden van deze studie publiceerde het CBS een nieuwe bevolkingsprognose (CBS 2015). Deze kon niet meer in de berekeningen worden verwerkt. De nieuwe prognose verschilt vooral van de vorige door het grotere aantal immigranten, hetgeen de grote onzekerheid ten aanzien van het migratiesaldo onderstreept.

2. Basisscenario: het effect van de demografische ontwikkeling

In scenario 1, het basisscenario, wordt alleen rekening gehouden met de demografische ontwikkeling, dat wil zeggen de verandering in de omvang van de verschillende leeftijdsgroepen van mannen en vrouwen in de periode 2014-2040, op basis van de meest recente bevolkingsprognose van het CBS (2014). Figuur 2 toont de verwachte ontwikkeling van de omvang van verschillende leeftijdsgroepen die relevant zijn voor de arbeidsmarkt tot 2040. De oudere leeftijdsgroepen (55 jaar en ouder) zullen naar verwachting nog beduidend groeien, maar vanaf 2027 zal de groep van 55-64 jaar weer gaan krimpen. Tien jaar later geldt dit ook voor de groep van 65-74 jaar. Bij de jongere leeftijdsgroepen is het beeld minder eenduidig. De jongste groep, van 15-24 jaar, krimpt slechts licht, de leeftijdsgroep 25-34 jaar zal tot 2030 nog wat groeien, de groep 35-44-jarigen krimpt aanvankelijk, maar groeit na 2020 weer licht en de groep 45-54 jaar vertoont de sterkste afname, maar stabiliseert na 2030.

Figuur 2 Prognose bevolking naar leeftijdsgroep, 2015-2040 (x 1 mln.)

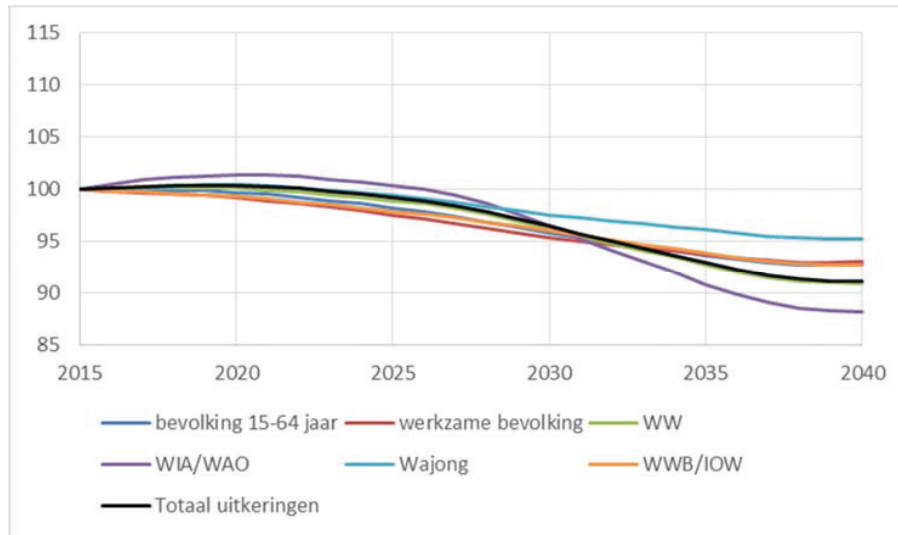
Bron: CBS (Statline)

Voor de berekening van de omvang van de werkzame beroepsbevolking en het gebruik van verschillende uitkeringen wordt verondersteld dat voor iedere leeftijdsgroep van mannen en vrouwen het relatieve gebruik in 2014 tot 2040 constant blijft. De werkzame beroepsbevolking wordt hierbij gerelateerd aan de bevolkingsomvang. Met andere woorden, de leeftijds- en geslachtsspecifieke nettoparticipatiegraden in 2014 worden voor de periode tot 2040 constant verondersteld. Het gebruik van de uitkeringen krachtens de werknemersverzekeringen, de WW en de WIA/WAO, wordt gerelateerd aan de werkzame beroepsbevolking. Omdat het beroep op de WW fluctueert met de conjunctuur, hebben we voor deze regeling niet het uitkeringsgebruik in 2014, maar het gemiddelde over de periode 2003-2014 genomen, zodat het effect van de conjunctuur wordt weggefilterd. Dit betekent wel dat het aantal WW-uitkeringen in onze vooruitberekening in 2015 fors afneemt, doordat dit op een lager percentage is gebaseerd dan het aantal WW-uitkeringen in

2014. Het aantal ontvangers van een Wajong-, bijstands- en IOW-uitkering wordt gerelateerd aan het aantal niet-werkenden in een bepaald jaar.

Figuur 3 toont de relatieve ontwikkeling van de omvang van de bevolking van 15-64 jaar, de werkzame bevolking en het aantal uitkeringen in de periode 2015-2040.

Figuur 3 Index (werkzame) bevolking en aantal uitkeringen, basisscenario, 2015-2040 (2015 = 100)

De bevolking van 15-64 jaar is tot 2024 vrijwel stabiel om daarna te gaan krimpen. In 2040 zal de bevolking van 15-64 jaar zo'n 7% kleiner zijn dan in 2015. De werkzame bevolking zal vrijwel dezelfde ontwikkeling doormaken. Dit komt doordat we uitgaan van constante participatiegraden. Dit werkt ook door in het aantal WWB-uitkeringen, dat we gerelateerd hebben aan de niet-werkende bevolking van 15-64 jaar, die zich parallel aan de werkende bevolking ontwikkelt. Het gebruik van WW-uitkeringen loopt ook redelijk parallel met de (werkzame) bevolking, maar neemt vanaf 2030 sterker af door de krimp van de leeftijdsgroep van 55-64 jaar, die het vaakst een beroep doen op de WW. Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (WIA/WAO) stijgt aanvankelijk door de vergrijzing van de bevolking, maar daalt na 2027 sterk door de krimp van de leeftijdsgroep 55-64 jaar, die sterk is oververtegenwoordigd onder de arbeidsongeschikten. Het aantal Wajong-uitkeringen, dat het hoogst is in de leeftijdscategorie 25-34 jaar neemt minder sterk af dan de andere uitkeringen, doordat deze leeftijdscategorie tot na 2030 licht groeit. Het totale aantal uitkeringen blijft tot 2023 vrijwel gelijk, maar begint daarna te dalen en zal in 2040 9% kleiner zijn dan in 2015.

Tabel 1 laat zien wat deze trends betekenen voor het totale aantal (werkzame) personen en het aantal uitkeringen, alsmede het relatieve aantal ten opzichte van de bevolking van 15-64 jaar. We nemen nu als startjaar 2014, het laatste jaar waarvoor de werkelijke aantallen weten. Doordat we voor de WW zijn uitgegaan van het gemiddelde gebruik over de periode 2003-2014, dat beduidend lager lag dan in 2014, zien we bij deze uitkering de sterkste daling. Ook het gebruik van de andere uitkeringen zal uiteindelijk, in 2040 echter lager uitkomen dan in 2014. Alleen als gevolg van de demografische ontwikkelingen zal het totale aantal uitkeringen tussen 2014 en 2040 met 268.000 of 16% afnemen. De onderste helft van Tabel 1 laat zien dat het effect van de demografische ontwikkelingen op het relatieve aantal uitkeringen – in verhouding tot de bevolking van 15-64 jaar – in deze periode van 26 jaar zeer beperkt is. De belangrijkste verandering die we verwachten is

de afname van het relatieve aantal WW-uitkeringen doordat we van het gemiddelde aantal uitkeringen over de conjunctuurcyclus uitgaan. Afgezien hiervan, neemt het relatieve aantal uitkeringen tot 2025 licht toe, om daarna weer af te nemen en uiteindelijk in 2040 1,4 procentpunt lager uit te komen dan in 2014. Naast het WW-effect is dit vooral het gevolg van het krimpen van de oudere leeftijdsgroepen, die een relatief groot beroep op de sociale zekerheid doen.

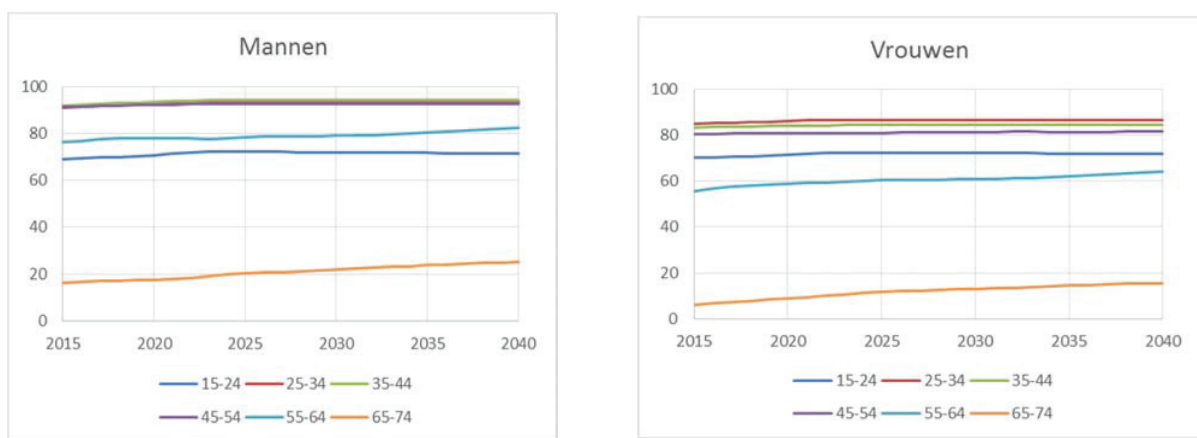
Tabel 1. Scenario 1 (basisscenario): alleen demografische trends

	2014	2020	2025	2030	2035	2040	Mutatie
<i>Absoluut (x 1.000 personen)</i>							
bevolking 15-64 jaar	11.060	11.003	10.839	10.571	10.334	10.242	-818
werkzame beroepsbevolking	8.029	7.942	7.806	7.637	7.502	7.447	-582
WW	440	309	305	297	286	281	-159
WIA/WAO/Wajong	798	806	798	772	737	721	-77
bijstand	434	430	423	415	406	401	-33
totaal uitkeringen	1.671	1.545	1.527	1.484	1.430	1.403	-268
<i>Aandeel in totaal bevolking (%)</i>							
bevolking 15-64 jaar	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	0,0
werkzame beroepsbevolking	72,6	72,2	72,0	72,2	72,6	72,7	0,1
WW	4,0	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	-1,2
WIA/WAO/Wajong	7,2	7,3	7,4	7,3	7,1	7,0	-0,2
bijstand	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	0,0
totaal uitkeringen	15,1	14,0	14,1	14,0	13,8	13,7	-1,4

3. Scenario 2: verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie

In het tweede scenario wordt rekening gehouden met de verhoging van de AOW-leeftijd en de verwachte verdere stijging van de arbeidsparticipatie. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de prognose van het CPB (2014) *Arbeidsaanbod tot 2060*. Figuur 4 toont de ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen in verschillende leeftijdscategorieën die het CPB verwacht. In het algemeen zijn de veranderingen bescheiden. Bij de mannen neemt alleen de arbeidsdeelname in de oudere leeftijdsgroepen in de prognose van het CPB beduidend toe. Bij mannen in de leeftijd van 55-64 jaar van 76 naar 82% en bij mannen van 65-74 jaar van 16 naar 25%. Bij de vrouwen wordt in alle leeftijdsgroepen een stijging van de arbeidsparticipatie voorzien, maar opnieuw is deze alleen bij de oudere groepen substantieel: van 55 naar 64% bij vrouwen van 55-64 jaar en van 6 naar 16% bij vrouwen van 65-74 jaar. In het licht van de sterke stijging van de arbeidsdeelname van vrouwen in de achterliggende periode, is deze groei zeer bescheiden (vgl. De Beer, 2015). De cijfers over de arbeidsdeelname van vrouwen in deze prognose moeten dan ook als een ondergrens worden gezien.

Figuur 4 Arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen, 2015-2040 (% van bevolking per leeftijdsgroep)

Bron: CPB (2014); bewerking AIAS

Als gevolg hiervan zal de totale arbeidsdeelname van 15-64-jarigen tot 2040 met 3 procentpunten stijgen van 79,6 naar 82,6% (terwijl deze in het basisscenario nagenoeg gelijk blijft). Alvorens deze prognose van de arbeidsparticipatie te kunnen gebruiken voor een prognose van het voorzieningengebruik moeten we nog een aantal aanvullende veronderstellingen maken. Deze worden uitgelegd in onderstaand kader, maar kunnen door de lezer die niet geïnteresseerd is in de technische details, worden overgeslagen.

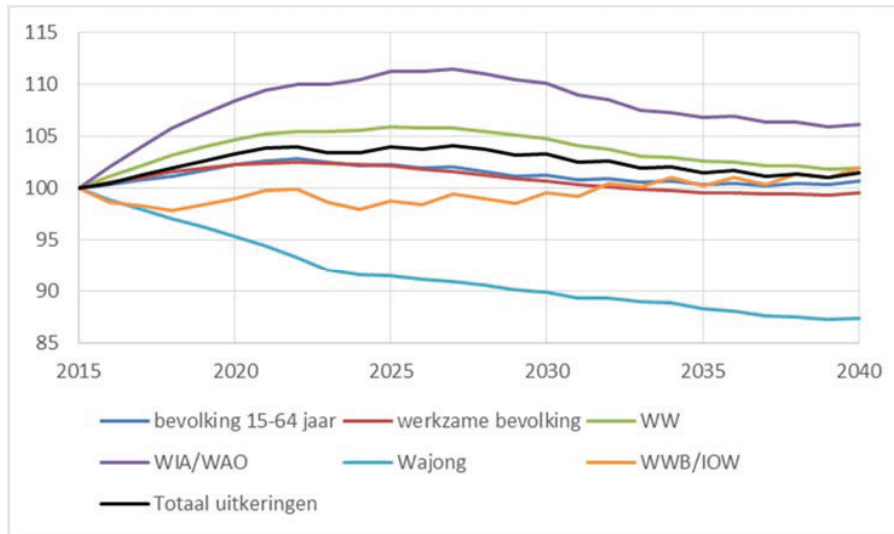
De veronderstellingen die aan dit scenario ten grondslag liggen hebben verschillende effecten op het voorzieningengebruik. Door de hogere arbeidsdeelname maken meer mensen aanspraak op een uitkering krachtens de werknemersverzekeringen (WW, WIA/WAO). Hier staat tegenover dat er minder niet-werkzame personen zijn die een beroep doen op de Wajong of de bijstand. Doordat in dit scenario echter ook personen in de leeftijdsgroep van 65 jaar tot de AOW-leeftijd aanspraak kunnen maken op een dergelijke uitkering, neemt het beroep op de Wajong en bijstand weer toe.

Figuur 5 toont de ontwikkeling van de bevolking van 15 jaar tot de AOW-leeftijd, het aantal werkenden en het aantal ontvangers van verschillende soorten uitkeringen in dit scenario. Door de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd groeit de bevolking onder de AOW-leeftijd aanvankelijk nog, maar na 2022 begint deze toch licht te dalen. Niettemin is de totale bevolking van 15 jaar tot de AOW-leeftijd in 2040 nog iets groter dan in 2015. De werkzame bevolking vertoont vrijwel hetzelfde verloop als de bevolking, maar blijft daar vanaf 2030 licht bij achter. Dit komt doordat dan ook de oudere leeftijdscategorieën vanaf 68 jaar meetellen, die een lagere arbeidsparticipatie hebben dan de iets jongere leeftijdscategorieën van 65-67 jaar. Doordat ouderen een groter beroep doen op de WW en de WIA/WAO dan jongeren, stijgt het gebruik van deze uitkeringen aanvankelijk. Dit geldt vooral voor de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, waarvan het aantal tot 2027 met 11,4% stijgt, om daarna weer te gaan afnemen. Deze stijging doet zich vooral voor bij de uitkering voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikten, de IVA (+14% tot 2027), en veel minder bij de uitkering voor gedeeltelijk en tijdelijk arbeidsongeschikten, de WGA (+5% tot 2027). Bij de WW is de stijging maximaal 5,9% (in 2024), doordat het WW-gebruik minder sterk bij ouderen is geconcentreerd. Het aantal Wajong-uitkeringen neemt in dit scenario fors af, met bijna 13% in 2040, terwijl het aantal bijstandsuitkeringen betrekkelijk stabiel is.

Het totale aantal uitkeringen zal tot 2025 met zo'n 4% toenemen, om daarna weer af te nemen tot het aantal in 2040 weer bijna is teruggekeerd naar het niveau van 2015.

Het zigzagsgewijze verloop van het aantal bijstandsuitkeringen en, in mindere mate, enkele andere uitkeringen, wordt veroorzaakt door het feit dat de AOW-leeftijd stapsgewijs, iedere twee of drie jaar, wordt verhoogd met drie maanden, terwijl we veronderstellen dat de arbeidsdeelname van ouderen geleidelijk toeneemt. Iedere keer dat de AOW-leeftijd wordt verhoogd neemt het aantal niet-werkende ouderen tot de AOW-leeftijd dus schoksgewijs toe, om vervolgens weer af te nemen als het aantal werkende ouderen verder stijgt, tot de volgende verhoging van de AOW-leeftijd.

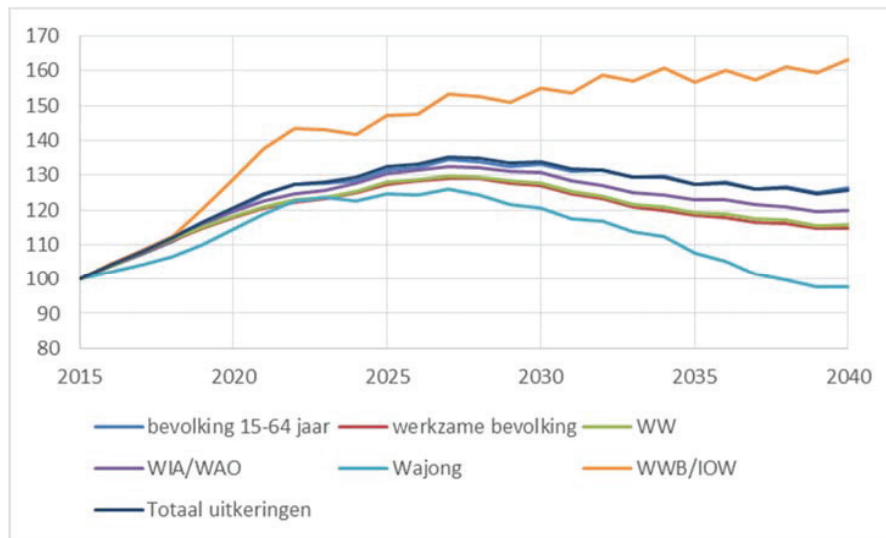
Figuur 5 Index (werkzame) bevolking en aantal uitkeringen bij verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie, 2015-2040 (2015 = 100)

De ontwikkeling die in Figuur 5 wordt geschetst is het resultaat van een combinatie van de algehele stijging van de arbeidsdeelname onder personen (en vooral vrouwen) tot 55 jaar en de stijging van de arbeidsdeelname van 55-plussers, mede onder invloed van de stijging van de AOW-leeftijd. Om het effect van de verhoging van de AOW-leeftijd en het langer doorwerken van ouderen zichtbaar te maken, geeft Figuur 6 dezelfde ontwikkeling als in Figuur 5 weer, maar dan alleen voor de bevolking tussen 55 jaar en de AOW-leeftijd.

Door de verhoging van de AOW-leeftijd neemt de omvang van de bevolking tussen 55 jaar en de AOW-leeftijd tot 2027 nog met een derde toe, om daarna licht te krimpen. Maar in 2040 omvat de bevolking tussen 55 jaar en de AOW-leeftijd nog altijd een kwart meer personen dan in 2015. Het aantal werkzame personen blijft wat achter bij de bevolkingsontwikkeling, omdat steeds oudere leeftijdscategorieën met een lagere arbeidsparticipatie worden toegevoegd. Het aantal WW- en WIA/WAO-uitkeringen ontwikkelt zich iets minder gunstig dan de werkgelegenheidsontwikkeling. Het aantal Wajong-uitkeringen valt, na een aanvankelijk stijging, uiteindelijk echter weer terug naar het niveau van 2015. Verreweg de sterkste groei doet zich voor bij de bijstandsuitkering, doordat een steeds grotere groep niet-werkende 65-plussers onder de AOW-leeftijd hier een beroep op doet. De trends voor de verschillende uitkeringen blijken elkaar te compenseren, waardoor de ontwikkeling van het totale aantal uitkeringen vrijwel samenvalt met de bevolkingsontwikkeling. Hierdoor is het percentage van de bevolking tussen 55 jaar en de AOW-leeftijd dat een uitkering ontvangt, in de periode 2015-2040 opmerkelijk stabiel.

Figuur 6 Index (werkzame) bevolking van 55 jaar tot de AOW-leeftijd en aantal uitkeringen bij verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie, 2015-2040 (2015 = 100)

De gevolgen van de bovengeschetste ontwikkelingen voor het totale aantal werkenden en uitkeringsontvangers en het relatieve aandeel ten opzichte van de bevolking van 15 jaar tot de AOW-leeftijd wordt geschetst in Tabel 2. Anders dan in de figuren nemen we nu weer 2014 als startjaar. Doordat de werkloosheid in 2014 relatief hoog was en we uitgaan van het gemiddelde werkloosheidspercentage over de jaren 2003-2014, zijn de uitkomsten nu gunstiger. Het totale aantal uitkeringen zal in 2040 166.000 kleiner zijn dan in 2014, niet alleen door de daling van het aantal WW-uitkeringen, maar door een afname van het aantal bijstandsuitkeringen. Het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen stijgt tot 2025 met zo'n 40.000, maar daalt daarna weer tot vrijwel hetzelfde aantal als in 2014. In verhouding tot de bevolking van 15 jaar tot de AOW-leeftijd neemt het aandeel uitkeringen tot 2040 met 1,6 procentpunt af. Ook als we afzien van de daling van het aandeel WW-uitkeringen (die vooral door de conjunctuur wordt bepaald), resteert er nog een daling met 0,6 procentpunt.

Tabel 2. Scenario 2: verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie

	2014	2020	2025	2030	2035	2040	mutatie
<i>Absoluut aantal (x 1.000)</i>							
bevolking 15-AOW-leeftijd	11.088	11.324	11.334	11.212	11.115	11.152	64
werkzame beroepsbevolking	8.041	8.509	8.502	8.384	8.290	8.281	240
WW	441	337	341	337	330	328	-113
WIA/WAO/Wajong	803	836	844	834	811	806	3
bijstand	434	378	373	374	374	378	-56
totaal uitkeringen	1.678	1.551	1.558	1.545	1.516	1.512	-166
<i>Aandeel in totaal bevolking (%)</i>							
bevolking 15-AOW-leeftijd	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
werkzame beroepsbevolking	72,5	75,1	75,0	74,8	74,6	74,3	1,7
WW	4,0	3,0	3,0	3,0	3,0	2,9	-1,0
WIA/WAO/Wajong	7,2	7,4	7,4	7,4	7,3	7,2	0,0
bijstand	3,9	3,3	3,3	3,3	3,4	3,4	-0,5
totaal uitkeringen	15,1	13,7	13,7	13,8	13,6	13,6	-1,6

Het totaalbeeld verschilt hiermee betrekkelijk weinig van dat in het basisscenario, waarin alleen het effect van de demografische ontwikkeling is meegenomen. Het totale aantal uitkeringen ligt in dit scenario in 2040 100.000 hoger, maar in procenten van de bevolking tot de AOW-leeftijd juist iets lager.

We kunnen concluderen dat de gevolgen van de verhoging van de AOW-leeftijd voor het uitkeringsgebruik van de bevolking onder de AOW-leeftijd over een periode van 25 jaar zeer beperkt zal zijn. Hoewel de bevolking boven 55 jaar substantieel meer uitkeringen zal gaan ontvangen, vooral tot 2030, loopt dit extra uitkeringsgebruik parallel met de ontwikkeling van de bevolking. Bovendien vindt er compensatie plaats door de stijging van de arbeidsdeelname van de bevolking onder 65 jaar.

Wel zal het aantal WIA- en WW-uitkeringen tussen 2015 en 2025 eerst toenemen, als gevolg van de groei van de bevolking tussen 55 jaar en de AOW-leeftijd en de stijgende arbeidsparticipatie (waarvoor meer mensen een beroep kunnen doen op deze uitkeringen). Als de oudste leeftijdscategorie na 2027 gaat krimpen, daalt ook het aantal uitkeringen weer.

4. Scenario 3: constante in- en uitstroomkansen

In de eerste twee scenario's hebben we verondersteld dat het aandeel van de werkenden en niet-werkenden dat een uitkering ontvangt in de verschillende leeftijds- en geslachtscategorieën de komende 25 jaar constant is. Dit is natuurlijk een discutabele veronderstelling. Het betekent dat er in 25 jaar tijd niets verandert in het relatieve uitkeringsgebruik, terwijl we weten dat hierin in het verleden wel grote veranderingen zijn opgetreden. Zo is de instroom in de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, sinds het vervangen van de WAO door de WIA in 2005, sterk gereduceerd. Recent zijn er diverse beleidswijzigingen doorgevoerd die mede beogen het beroep op de uitkeringen te beperken. Het gaat in het bijzonder om de verkorting van de maximale duur van de WW van 38 naar 24 maanden en de samenvoeging van de Wajong, de WWB en de sociale werkvoorziening in de Participatiewet. Voor een realistische prognose is het wenselijk het effect van deze wijzigingen in de berekeningen mee te nemen. Op dit moment is het evenwel nog zeer onzeker wat het effect van deze wijzigingen zal zijn. Zo wordt weliswaar de wettelijke WW-duur verkort, maar hebben de sociale partners – met instemming van de overheid – afgesproken deze verkorting via cao-afspraken weer ongedaan te maken (StAr 2013). Het effect van de kortere WW-duur op het aantal WW-uitkeringen zou dus wel eens veel beperkter kunnen zijn dan zonder die compensatie het geval zou zijn. Daar komt bij dat het moeilijk te voorspellen is welk effect een kortere WW-duur zal hebben op het totale aantal uitkeringen. Zo zou een deel van de werklozen hierdoor een beroep kunnen doen op een bijstandsuitkering. Daarnaast is het denkbaar dat er tegenover een kleiner aantal langdurig werklozen meer kortdurig werklozen zullen staan, bijvoorbeeld doordat langdurig werklozen die hun uitkering kwijt raken eerder bereid zijn tegen een lager loon te gaan werken en daardoor kortdurig werklozen verdringen. Als dit het geval is, zal het totale aantal WW-uitkeringen weinig veranderen.

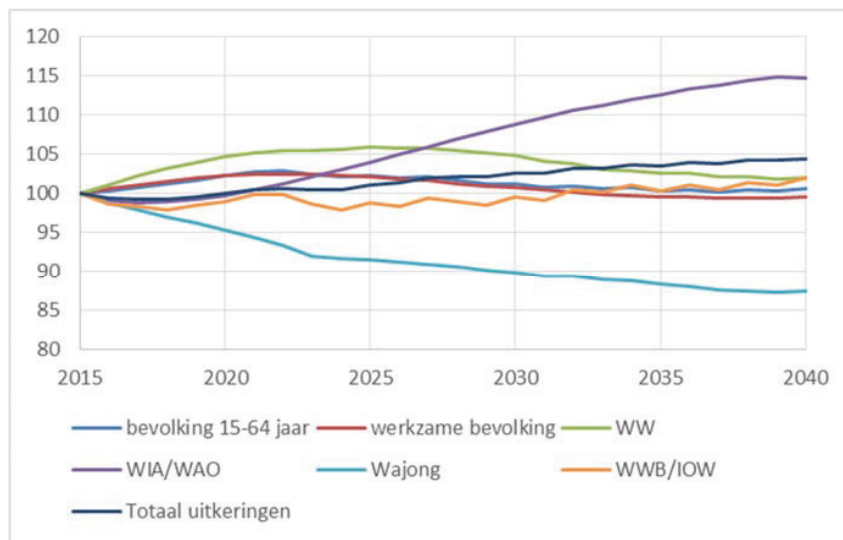
Het effect van de invoering van de Participatiewet valt ook nog niet te voorspellen. Hoewel de regering hoopt dat dankzij deze wet meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk zullen gaan, is het nog allerminst zeker dat men in deze opzet zal slagen. De instroom in de Wajong is in 2015 inderdaad sterk teruggelopen (UWV 2015). Maar onduidelijk is nog of dit de komende jaren zal leiden tot een groter beroep op de bijstand.

Vanwege deze vele onzekerheden is het niet goed mogelijk een prognose te maken die rekening houdt met recente wijzigingen in de uitkeringsregelingen. Om de gevoeligheid van de prognose voor de gemaakte veronderstellingen te onderzoeken, zullen we hier niettemin een alternatief scenario doorrekenen voor de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen WAO en WIA. Doordat de WAO is vervangen door de WIA, vindt er (zo goed als) geen instroom in de WAO meer plaats, zodat deze uitkering geleidelijk leeg loopt. Tegelijkertijd is de instroom in de WIA beduidend groter dan de uitstroom, zodat het beroep op deze uitkering toeneemt. Dit geldt vooral voor de WGA voor gedeeltelijk en tijdelijk arbeidsongeschikten, en in mindere mate voor de IVA voor volledig en duurzaam arbeidsongeschikten. In plaats van te veronderstellen dat het aantal WAO- en WIA-uitkeringen per leeftijd- en geslachtscategorie constant is, gaan we in dit alternatieve scenario uit van constante instroom- en uitstroompercentages voor deze regelingen. De instroom wordt hierbij gerelateerd aan het aantal werkenden twee jaar eerder. Immers, werknemers kunnen in beginsel pas na twee jaar ziekte een beroep doen op de WIA. De uitstroom wordt gerelateerd aan het aantal lopende uitkeringen aan het begin van het jaar plus de instroom in de loop van het jaar. Indien het saldo van instroom en uitstroom voor een bepaalde categorie positief is, neemt het aantal uitkeringen

in die categorie toe. Is de uitstroom groter dan de instroom, dan neemt het aantal uitkeringen af. Doordat de instroom een vast percentage is van de werkgelegenheid en de uitstroom een vast percentage van het aantal (lopende plus nieuwe) uitkeringen, kan dit saldo in de loop van de tijd veranderen.

In dit derde scenario nemen we de instroom in en uitstroom uit de WAO en WIA in het jaar 2014 als uitgangspunt. We veronderstellen dat deze (in procenten van de werkgelegenheid resp. het aantal uitkeringen) in de komende 25 jaar constant zijn.² Doordat de instroom in de WAO nagenoeg nihil is, neemt het aantal uitkeringen in deze regeling gestaag af. De instroom in de WIA is echter groter dan de uitstroom, waardoor het aantal WIA-uitkeringen groeit. Als we de WAO en WIA tezamen nemen, neemt het aantal uitkeringen tussen 2015 en 2018 met 1,1% af, vooral door de uitstroom uit de WAO (Figuur 7). Daarna begint het aantal uitkeringen weer te groeien, doordat vooral bij de oudere leeftijdscategorieën, die in omvang toenemen, de instroom in de WIA groter is dan de uitstroom. In 2021 is het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen weer terug op het niveau van 2015 om daarna tot 2040 nog met 15% toe te nemen.

Figuur 7 Index (werkzame) bevolking en aantal uitkeringen bij verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie o.b.v. constante in- en uitstroom WIA/WAO, 2015-2040 (2015 = 100)

Bij de Wajong gaan we in dit scenario niet uit van in- en uitstroomcijfers, maar, net als in de vorige scenario's, van een constant percentage uitkeringen per leeftijds- en geslachtscategorie. De reden hiervoor is dat in 2014 de instroom in de Wajong nog veel groter was dan de uitstroom, maar de instroom in 2015, op basis van de cijfers tot en met oktober, lager uitkomt dan de uitstroom (UWV 2015). Door deze (vermoedelijke) trendbreuk vormt het saldo van in- en uitstroom in 2014 geen realistische basis voor een lange termijn prognose. Aangezien voor 2015 nog geen in- en uitstroomcijfers naar leeftijds- en geslachtscategorie beschikbaar zijn, kunnen ook deze (nog) niet worden gebruikt voor een prognose. De veronderstelling van constante percentages uitkeringen

2 Vgl. de langetermijnraming van het Ministerie van SZW (2014), die de in- en uitstroom in 2013 als uitgangspunt neemt en constateert dat deze over een periode van 3 jaar relatief stabiel is.

per leeftijds- en geslachtscategorie lijkt voor de lange termijn echter wat te pessimistisch, zodat deze cijfers moeten worden gezien als een bovengrens voor het aantal Wajong-uitkeringen.

Het totale aantal uitkeringen verschilt in deze alternatieve analyse nauwelijks van dat in scenario 2 (Tabel 3). Per saldo ligt het aantal uitkeringen in 2040 in dit scenario iets hoger, maar gezien de grote onzekerheden die aan een prognose op deze termijn kleven, is dit verschil verwaarloosbaar. Dit betekent dat de prognose robuust is wat betreft de wijze waarop het aantal arbeidsongeschiktheidsuitkeringen wordt berekend.

Tabel 3. Scenario 3: verhoging AOW-leeftijd en stijging arbeidsparticipatie, constante in- en uitstroom WIA/WAO

	2014	2020	2025	2030	2035	2040	mutatie
<i>Absoluut aantal (x 1.000)</i>							
bevolking 15-AOW-leeftijd	11.088	11.324	11.334	11.212	11.115	11.152	64
werkzame beroepsbevolking	8.041	8.509	8.502	8.384	8.290	8.281	240
WW	441	337	341	337	330	328	-113
WIA/WAO/Wajong	803	751	766	788	805	814	11
bijstand	434	378	373	374	374	378	-56
totaal uitkeringen	1.678	1.466	1.480	1.499	1.509	1.520	-157
<i>Aandeel in totaal bevolking (%)</i>							
bevolking 15-AOW-leeftijd	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
werkzame beroepsbevolking	72,5	75,1	75,0	74,8	74,6	74,3	1,7
WW	4,0	3,0	3,0	3,0	3,0	2,9	-1,0
WIA/WAO/Wajong	7,2	6,6	6,8	7,0	7,2	7,3	0,1
bijstand	3,9	3,3	3,3	3,3	3,4	3,4	-0,5
totaal uitkeringen	15,1	12,9	13,1	13,4	13,6	13,6	-1,5

5. Kanttekeningen

Het hoeft geen betoog dat de berekeningen in dit rapport met grote onzekerheden zijn omgeven. Het betreft immers een vooruitberekening over een periode van 25 jaar, waarin zich ongetwijfeld vele veranderingen zullen voordoen waarmee in deze prognose geen rekening is gehouden. In De Beer (2015) worden tien trends geschetst die zich waarschijnlijk tot 2040 op de arbeidsmarkt zullen voordoen. Van deze tien trends zijn alleen de vergrijzing en de stijgende arbeidsdeelname van vrouwen expliciet in deze prognose meegenomen. Van de andere trends, zoals de groei van de flexibele schil, de stijging van het opleidingsniveau, de verbetering van de gezondheid van ouderen en de verschuiving in de sectorstructuur, was dat in het bestek van dit rapport niet mogelijk. Deze en andere trends kunnen van invloed zijn op het relatieve uitkeringsgebruik. Zo kunnen zelfstandigen zonder personeel geen beroep doen op een uitkering krachtens de werknemersverzekeringen, terwijl de toegankelijkheid hiervan voor werknemers met een flexibel contract, onder meer vanwege referte-eisen, vaak beperkt is. De groei van de flexibele schil zal dus waarschijnlijk leiden tot een kleiner beroep op werknemersverzekeringen, maar mogelijk tot een groter beroep op sociale voorzieningen, zoals de bijstand. De stijging van het opleidingsniveau en de verbetering van de gezondheid kunnen bijdragen aan een kleiner risico op werkloosheid en arbeidsongeschiktheid en dus ook tot een lager uitkeringsgebruik leiden. Voor elk van deze trends zou een aanvullende veronderstelling kunnen worden gemaakt over het vermoedelijke effect op het uitkeringsgebruik en op basis daarvan zou een alternatieve prognose kunnen worden opgesteld.

Het is echter de vraag of dit veel nieuwe inzichten zal opleveren. De meest cruciale veronderstelling die aan de vooruitberekeningen ten grondslag ligt, is namelijk dat de socialezekerheidsregelingen de komende 25 jaar niet zullen veranderen (afgezien van de stapsgewijze verhoging van de AOW-leeftijd). Met andere woorden, de prognoses gaan uit van ongewijzigd beleid. Gezien de ervaringen uit het verleden is dit een weinig plausibele veronderstelling. Na alle meer of minder ingrijpende wijzigingen die de afgelopen decennia in het stelsel van sociale zekerheid zijn doorgevoerd, zou het wel zeer uitzonderlijk zijn als het stelsel de komende kwart eeuw ongewijzigd blijft. Het is juist veel aannemelijker dat de belangrijkste veranderingen die zich de komende decennia in het uitkeringsgebruik zullen voordoen, zullen voortvloeien uit beleidswijzigingen. In welke richting en in welke mate deze het beroep op sociale zekerheid zullen beïnvloeden, valt echter niet te voorspellen. Als het streven blijft om het beslag van de sociale zekerheid op het bruto binnenlands product (bbp) te beperken, zoals sinds de jaren tachtig het geval was, dan ligt het in de rede dat het uitkeringsgebruik verder zal worden beperkt. Zo nu en dan gaan echter ook stemmen op om het bereik van de sociale zekerheid te verruimen, bijvoorbeeld door alle werkenden, ongeacht of zij in loondienst zijn, onder een verplichte sociale verzekering onder te brengen (vgl. AAVN 2014). Als in deze richting hervormingen zouden worden doorgevoerd, zou dit het uitkeringsgebruik juist kunnen vergroten.

Uit de prognoses in dit rapport blijkt dat de demografische ontwikkelingen (vergrijzing) en de voorgenomen verhoging van de AOW-leeftijd, in combinatie met een verwachte stijging van de arbeidsdeelname van met name ouderen, een relatief bescheiden effect hebben op het verwachte beroep op sociale uitkeringen tot 2040. Vermoedelijk zal het aantal uitkeringen tot 2025 licht stijgen en daarna weer gaan dalen om uiteindelijk iets lager uit te komen dan in 2014. In verhouding tot de totale bevolking tot de AOW-gerechtigde leeftijd, zal het uitkeringsgebruik vermoedelijk ook iets

dalen. Gezien het relatief kleine effect van deze veranderingen is de conclusie gerechtvaardigd, dat de ontwikkeling in het uitkeringsgebruik in de komende 25 jaar inderdaad in veel sterkere mate zal worden bepaald door eventuele beleidswijzigingen dan door de min of meer autonome trends van vergrijzing en langer doorwerken. Anders gezegd: de toekomstige trend in het uitkeringsgebruik is geen gegeven maar is primair afhankelijk van de richting die het beleid zal inslaan.

Literatuur

AWVN (2014). *Een verantwoorde weg naar groei. Nieuw sociaal beleid voor Nederland*. Den Haag: AWVN.

Beer, Paul de (2015). *De arbeidsmarkt in 2040. Ingrijpende veranderingen, maar ook veel continuïteit*. AIAS Working Paper. Amsterdam: Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies, Universiteit van Amsterdam.

CBS (2014). *CBS: AOW-leeftijd stijgt vanaf 2022 verder door koppeling aan levensduur*. Persbericht PB14-083, Den Haag: CBS, 18 december 2014.

CBS (2015). *CBS: Bijna kwart miljoen immigranten verwacht in 2016*. Persbericht 18 december 2015. Den Haag: CBS.

Duin, Coen van & Lenny Stoeldraijer (2014). *Bevolkingsprognose 2014–2060: groei door migratie. Bevolkingstrends*, december 2014. Centraal Bureau voor de Statistiek.

Euwals, Rob, Marloes de Graaf-Zijl & Adri den Ouden (2014). *Arbeidsaanbod tot 2060*. CPB Achtergronddocument. Den Haag: Centraal Planbureau.

Ministerie van SZW (2014). *Langetermijnraming WIA, WAO en WAZ*. Den Haag: Ministerie van SZW.

StAr (2013). *Perspectief voor een sociaal én ondernemend land: uit de crisis, met goed werk, op weg naar 2020* (Sociaal akkoord 2013). Den Haag: Stichting van de Arbeid.

UWV (2015). *Cijfers en trends UWV oktober 2015*. Amsterdam: UWV.

AIAS Working Paper Series

The AIAS working paper series consists of several publications of A IAS staff and AIAS guests on a wide variety of subjects in the fields of labour economics, sociology of work, labour law, and health and safety.

ISSN online 2213-4980

ISSN print 1570-3185

Information on AIAS

AIAS is an institute for multidisciplinary research and teaching at the University of Amsterdam. Founded in 1998, it brings together the University's expertise in labour studies.

AIAS *research* focuses on the analysis of labour markets, social security incomes, institutions and governance. It combines various approaches from sociology, law, economics, medical sciences and political sciences. Our research programmes include studies on employment relations, labour market issues, inequality, institutions and the welfare state. Many studies take an international comparative perspective and are conducted in co-operation with academic partners in other countries.

AIAS offers tailor-made in-company *courses* in the field of HRM, Inequality and solidarity, labour market development, labour relations etc.

AIAS and its staff contribute to *society* on many subjects, for different audiences and in varying formats (articles, books, reports, interviews, presentations etc.) Next to this 'Working Papers' Series, we also have the 'Industrial Relations in the Netherlands' Series and the 'GINI Discussion Paper' Series which also addresses a great variety of topics.

Annually AIAS organizes conferences about ongoing research and current trends.

Furthermore several (lunch) seminars and workshops take place during the year, offering interesting opportunities for the exchange and deliberation of research on labour issues between researchers from all over the world. AIAS has a major collection of academic socio-economic data in the field of labour relations, labour organizations, employment and working conditions in the Netherlands and abroad.

See for more information our website www.uva-aias.net

University of Amsterdam Amsterdam Institute for Advanced labour Studies

Postal address

PO Box 94025
1090 GA Amsterdam
The Netherlands

Visiting address

Roetersstraat 31
1018 WB Amsterdam
The Netherlands

 +31 20 525 4199
 +31 20 525 4301
 aias@uva.nl
 www.uva-aias.net

